

ȘTIINȚELE SOCIALE ÎN EUROPA ȘI CALITATEA VIEȚII. IMPRESII DE LA O CONFERINȚĂ

BOGDAN VOICU

În perioada 12–13 decembrie 2005, am participat la conferința *Social Sciences and Humanities in Europe: New Challenges, New Opportunities*, organizată de Comisia Europeană, la Bruxelles, prin DG Research. Aproximativ 350 de cercetători au fost prezenți la o dezbatere generală despre ce au fost FP6 și FP5 și ce poate fi FP7 pentru științele socioumane¹. Subiectul a oferit și un pretext pentru a discuta despre starea științelor sociale în Europa și despre direcțiile de dezvoltare în orizontul de timp previzibil.

În prezentarea de față, voi nota sumar principalele concluzii, oprindu-mă apoi, mai pe larg, asupra apariției relativ frecvente a calității vieții ca temă interesantă pentru cercetarea europeană.

Dezbaterea au fost ușor inconsistente, dat fiind numărul mare de cercetători prezenți și gradul de încărcare a programului. Au apărut, totuși, câteva teme comune, atrăgând aprobarea și suportul majorității celor prezenți. Unele au constituit consensuri tacite, adevăruri acceptate fără a fi, în mod necesar, exprimate de către cei prezenți.

Cel mai puternic este, probabil, cel legat de complementaritatea dintre cercetare și învățământul superior. Cele două sunt strâns legate și greu de separat. Absolut toate intervențiile realizate în cadrul dezbaterilor au asumat obligativitatea dezvoltării simultane a învățământului și cercetării, a convergenței dintre cele două. Într-o prezentare despre istoria cercetării europene, Björn Wittrock a adus în prim-plan spusele lui Edward Shills, subliniind că înființarea de „research-universities” (cu referire directă la John Hopkins University), reprezintă cel mai important eveniment din istoria educației superioare și chiar a civilizației contemporane. Aș remarca însă faptul că modelul asumat drept fundamental este comun Europei de Vest, spațiului nord-american, Japoniei etc., în general țărilor dezvoltate, fiind mai puțin însă prezent în țările ex-comuniste, încă tributare sistemului tradițional care separă formal cercetarea de învățământ.

Al doilea consens important pe care l-am observat este cel legat de nevoia de interdisciplinaritate, de accentul din ce în ce mai puternic pus în cercetarea de vârf pe comunicarea dintre discipline. Modelul poate fi regăsit, pregnant, atât în FP5, în

¹ FP5, FP6 și FP7 sunt programele-cadru (*framework program*) de sprijinire a cercetării europene, prin granturi alocate de către Comisia Europeană. FP7 urmează să fie implementat începând cu 2006, FP5 s-a încheiat, iar FP6 a încheiat în 2005 ultima rundă a alocării de fonduri (proiectele astfel finanțate urmând a se încheia, cel mai târziu, în 2007).

FP6 și în FP7, cât și în cele aproximativ 150 de Institutes for Advanced Studies existente în Europa, toate apărute în ultima vreme. Ele reunesc cercetători de vârf care, pentru perioade limitate de timp (de regulă, un an), își desfășoară activitatea de cercetare alături de colegi veniți din științe diferite. Ideea, promovată inițial la Princeton, este aceea de a stimula inovația, creativitatea, prin împrumut de metode, cercetare interdisciplinară etc. Interdisciplinaritatea este, astăzi, încurajată prin FP6 și, începând din 2006, prin FP7, inclusiv pentru unitățile de cercetare dedicate unei singure discipline.

„Sociologia comparativă nu este o ramură a sociologiei, ci sociologia însăși” este citatul din Durkheim invocat de Roger Jowell, coordonatorul recent premiului ESS². Nevoia de comparativitate a fost un treilea punct de consens. Mai mult, pentru participanții la Conferință veniți din științele sociale a părut a fi de la sine înțeles că o parte importantă a viitorului științelor sociale o reprezintă dezvoltarea de cercetări cantitative comparative la nivel European și internațional, care produc baze de date pe baza interviuării unor eșantioane reprezentative din cât mai multe societăți (*large-scale data set*).

Prezența, mai recentă, a științelor umane alături de cele sociale a fost un alt punct ce a revenit frecvent în dezbateri (științele umane nu au fost incluse, în general, în domeniile de știință finanțate prin programe europene mai vechi).

Dezbaterea a identificat și câteva riscuri, care urmează același model: riscul provincializării științelor sociale (lipsa de cooperare cu unități de cercetare și/sau cercetători din afara Europei se pot adăuga barierelor aduse de automarginalizarea unor sociologii care se doresc predominant naționale); nevoia de a produce rezultate care să poată fi folosite și ca bază pentru fundamentarea de politici (riscul asociat fiind acela de a nu izola cercetarea de societate); riscul ca științele sociale să fie marginalizate în raport cu științele naturale (mai vechi și mai bine cunoscute).

Toate acestea au condus la concluzii legate de nevoia de excelență, atât în analiza empirică, dar mai ales în conexiunea acesteia cu fundamentul conceptual și teoretic. Se adaugă nevoia dezvoltării unei capacități manageriale și de infrastructură adecvată abordărilor comparative și interdisciplinare. Aceasta implică și nevoia asigurării accesului direct și liber la datele culese, ca modalitate de a stimula cercetarea, puterea de diseminare a rezultatelor, comunicarea între echipele de cercetare.

Calitatea vieții, ca și concept, a apărut din când în când în discuție, fără a se constitui însă drept subiect de dezbateri. „Knowledge”, „knowledge community/society” și „producing knowledge” continuă să constituie paradigma la modă³. În fundalul discuției au apărut însă relativ des (implicit sau explicit)

² European Social Survey (ESS) este o cercetare comparativă periodică, dedicată studiului atitudinilor, realizată, până acum, în două valuri (2002 și 2004) în 24, respectiv 26 de societăți europene. ESS a fost premiat în 2005 de către European Science Foundation cu premiul René Descartes, fiind primul proiect din științele sociale recompensat cu această distincție.

³ Teoriile capitalului uman dezvoltate la mijlocul secolului trecut s-au concretizat, după anii 1970, în conceptul de învățare de-a lungul întregii vieți (*life long learning*). Ulterior, odată cu

preocupările accentuate ale europenilor pentru calitatea vieții, cu provocările lansate la adresa pieței muncii, a principiilor și modurilor de furnizare a bunăstării, a statului în sine, a participării la vot etc.

Aș spune că, dintre subiectele aduse în prim-plan de vorbitorii venind dinspre sociologie și științele politice, cele mai vehiculate au fost schimbările valorice și atitudinale, modificările principiilor ce fundamentează statul bunăstării, participarea la vot și cea civică, calitatea vieții în sine. În plus, toate au adus în prim-plan latura comparativă, dar și analiza în dinamică a fenomenelor, în perspectiva istorică permisă astăzi de acumularea unor cantități importante de date și studii, de-a lungul ultimelor decenii.

Revenind la calitatea vieții, să notăm că aceasta a fost adusă (surprinzător!) în prim-plan ca subiect de cercetare în discursul lui Yang Yang, președintele Academiei Chineze de Științe Sociale. Fără îndoială însă, principala contribuție în acest sens a adus-o Christopher Whelan, cu o prezentare axată pe European Quality of Life Survey⁴. EQS a devenit, astfel, un exemplu de cercetare comparativă, interdisciplinară, cu potențial de longitudinalitate. Să notăm și critica adusă de Whelan: EQLS, ca și întreaga serie a Eurobarometrelor au fost definite drept mai puțin productive (fără a ignora însă valoarea acestor cercetări) decât, spre exemplu, ESS.

Calitatea vieții a revenit, de altfel, și în prezentarea lui Roger Jowell, acesta menționând includerea unui modul dedicat calității vieții în runda următoare a ESS.

Toate acestea deschid calea spre a considera calitatea vieții drept o tematică de cercetare care poate atrage, în continuare, atenția comunității academice și finanțarea din partea guvernelor și societăților. Condițiile sunt legate de promovarea interdisciplinarității (inerente conceptului), comparativitatea, analiza în dinamică, rigoarea și excelența.

dezvoltarea ITC și cu importanța din ce în ce mai mare a cunoașterii, producerea și transmiterea de cunoaștere a devenit unul dintre conceptele-cheie din jargonul instituțiilor internaționale și a literaturii dedicate dezvoltării.

⁴ EQLS reprezintă un sondaj de opinie realizat în 2003 ca un Eurobarometru special, dedicat calității vieții. Datele, culese la cererea Comisiei Europene, au inclus eșantioane reprezentative din toate cele 28 de țări membre sau candidate ale EU.